

Zesz. Nauk. UEK, 2023, 1(999): 117–133
ISSN 1898-6447
e-ISSN 2545-3238
<https://doi.org/10.15678/ZNUEK.2023.0999.0107>

Wpływ podziału Górnego Śląska na kondycję finansową górniczych ubezpieczeń brackich w latach 1922–1926

How the Division of Upper Silesia Impacted
the Financial Condition of “Brackie” Insurance
in the Years 1922–1926

Barbara Danowska-Prokop

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Wydział Ekonomii, Katedra Ekonomii, ul. 1 maja 50,
40-287 Katowice, e-mail: barbara.danowska-prokop@ue.katowice.pl,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5030-9220>

Artykuł udostępniany na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 4.0 (CC BY-NC-ND 4.0); <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>

Sugerowane cytowanie: Danowska-Prokop B. (2023), *Wpływ podziału Górnego Śląska na kondycję finansową górniczych ubezpieczeń brackich w latach 1922–1926*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie”, nr 1(999), 117–133, <https://doi.org/10.15678/ZNUEK.2023.0999.0107>.

STRESZCZENIE

Cel: Celem artykułu jest ukazanie wpływu podziału górnośląskiego obszaru plebiscytowego na kondycję finansową górniczych ubezpieczeń brackich w województwie śląskim w latach 1922–1926.

Metodyka badań: Cel osiągnięto poprzez wykorzystanie metody analizy materiałów źródłowych oraz metody opisu.

Wyniki badań: Kondycja finansowa górniczych ubezpieczeń brackich działających w górnośląskiej części województwa śląskiego uległa pogorszeniu po 1922 r. Zapóźnienie gospodarcze państwa polskiego przyczyniało się do niepełnego wykorzystania potencjału produkcyjnego śląskiego górnictwa, co dorowadziło do spadku dochodów i pogorszenia warunków działania instytucji brackich.

Wnioski: Ubezpieczenia brackie oferowały świadczenia dostosowane zarówno do warunków pracy, jak i do specyficznych potrzeb zdrowotnych oraz pensyjnych górnośląskich górników. Ponadto gwarantowały spokój społeczny i polityczny.

Wkład w rozwój dyscypliny: Przeprowadzona analiza może stać się częścią większego programu badawczego ukazującego zależność między poziomem uprzemysłowienia a systemem ubezpieczeń społecznych.

Typ artykułu: oryginalny artykuł naukowy.

Słowa kluczowe: ubezpieczenia brackie, ubezpieczenia społeczne, kondycja finansowa, Górný Śląsk.

Klasyfikacja JEL: B22, E32, H53.

ABSTRACT

Objective: The article shows the impact of the division of the Upper Silesian plebiscite area on the financial condition of mining “brackie” insurance in a Silesian Voivodeship in the years 1922–1926.

Research Design & Methods: An analysis of source materials and description are the main methods used in the article.

Findings: In the Polish part of Upper Silesia, in the interwar period, two social insurance systems operated in parallel in the coal mining industry: universal and compulsory social insurance, and voluntary professional mining insurance (“brackie” insurance). The insurance dualism was brought about not only by economic but also legal, political and social factors.

Implications/Recommendations: Insurance offered benefits tailored both to working conditions and to the specific health and salary needs of Upper Silesian miners. In addition, they guaranteed social and political peace.

Contribution: The analysis may become part of a larger research project showing the relationship between industrialisation and the social security system.

Article type: original article.

Keywords: brackie insurance, social security, financial condition, Upper Silesia.

---

1. Wprowadzenie

W czerwcu 2022 r. minęła setna rocznica przyłączenia wschodniej, uprzemysłowanej części Górnego Śląska do Polski. Przyznana Polsce część weszła w skład utworzonego w 1920 r. autonomicznego województwa śląskiego, które wyróżniało się pod względem ekonomicznym, własnościowym, społeczno-zawodowym, ubezpieczeniowym, polityczno-ustrojowym oraz narodowościowym.

Strona polska, walcząc o Górný Śląsk, zdecydowała się przyznać tworzonemu województwu śląskiemu unikatowe rozwiązania prawne, ograniczające suwerenność państwa polskiego. Sejm Ustawodawczy RP w dniu 15 lipca 1920 r. przyjął

ustawę zawierającą Statut Organiczny województwa śląskiego, który wprowadzał autonomię. Statut z jednej strony precyzyjnie definiował obszar szeroko rozumianej wolności województwa śląskiego, a z drugiej regulował całokształt relacji między samorządowym województwem a administracją centralną. Zgodnie z jego zapisami sprawy ubezpieczeń społecznych należały do wyłącznej kompetencji Sejmu Śląskiego (Ciągwa 1979, s. 27–49; 1988, s. 16–69; 2005, s. 45–48; Marcoń 2009, s. 16–69). Dlatego też w województwie śląskim funkcjonował równoległe powszechny system ubezpieczeń społecznych i dobrowolne zawodowe ubezpieczenia górników, które podkreślały znaczenie przemysłu górniczego w nowoczesnej gospodarce. W pozostałych okręgach górniczych, tj. w Zagłębiu Dąbrowskim i w Zagłębiu Krakowskim, funkcjonowała namiastka systemu ubezpieczeń brackich, ale zarówno niższa świadomość ekonomiczna ubezpieczonych, jak i poziom rozwoju branży górniczej niekorzystnie oddziaływały na oferowane świadczenia.

Dualizm ubezpieczeniowy na Górnym Śląsku z jednej strony wymuszał modyfikacje obowiązujących przepisów prawnych w celu dostosowania ich do potrzeb autonomicznego województwa, a z drugiej rodził konflikty między społecznością lokalną a władzami centralnymi.

Celem artykułu jest ukazanie wpływu podziału górnośląskiego obszaru plebiscytowego na kondycję finansową górniczych ubezpieczeń brackich w województwie śląskim w latach 1922–1926. Kondycja finansowa bractw górniczych decydowała nie tylko o wypłacanych świadczeniach, ale także o stosunku do państwa polskiego. Tak sformułowany cel badawczy umożliwił postawienie następującej hipotezy badawczej: poziom rozwoju społeczno-gospodarczego górnośląskiej części województwa śląskiego w latach 1922–1926 determinował nie tylko świadomość ekonomiczną śląskiego społeczeństwa, ale także socjalną.

2. Górnicze ubezpieczenia brackie w 1922 roku*

Decyzja Rady Ambasadorów¹ o podziale górnośląskiego obszaru plebiscytowego skomplikowała sytuację górniczych bractw ubezpieczeniowych. Zostały one

---

* Korzenie górniczych ubezpieczeń brackich sięgają początków XVI w. i przywileju wydanego przez księcia Jana Opolskiego. Stworzono wówczas podwaliny prawne dobrowolnych kas opieki społecznej w górnictwie kopalni. Właściwy ich rozwój rozpoczął się jednak w XVIII w. W 1769 r. Fryderyk II wydał przywilej dla górnictwa oraz instrukcję dotyczącą prowadzenia kas brackich na Śląsku i w hrabstwie kłodzkim. Na mocy tego przywileju i instrukcji z 1811 r. powołano do życia Główny Instytut Kas Brackich. W drugiej połowie XIX w. utworzono Górnośląską Spółkę Bracką. Kasy brackie (chorobowe i pensyjne) oferowały świadczenia na wypadek inwalidztwa, choroby, połogu, na wypadek śmierci jedyne go żywiciela rodziny oraz świadczenia na starość. Ubezpieczenia brackie odpowiadały na potrzeby osób zatrudnionych w kopalniach węgla kamiennego.

¹ Powstałe w listopadzie 1918 r. państwo polskie nie posiadało ustalonych granic, również na Górnym Śląsku. Zwycięskie mocarstwa postanowiły, że o przynależności spornego terenu zadecy-

bowiem przymuszone do prowadzenia działalności w dwóch bardzo zróżnicowanych pod względem społeczno-gospodarczym i prawno-politycznym organizmach państwowych. Uwzględniając powyższe uwarunkowania, strona niemiecka deklarowała chęć utrzymania ciągłości ubezpieczeniowej między obiema częściami podzielonego Górnego Śląska, co spotkało się ze zdecydowanym sprzeciwem ze strony polskiej (Wanatowicz 1971, s. 183–220; 1973, s. 33–38; Danowska-Prokop 2012, s. 140–141; Danowska-Prokop i Zagóra-Jonszta 2017, s. 47–48).

Rada Ambasadorów, uwzględniając zarówno lokalne uwarunkowania, jak i rozbieżne postawy skonfliktowanych państw, w uchwale z 20 października 1921 r. opowiedziała się za utrzymaniem niemieckich rozwiązań prawnych w kwestii górniczych ubezpieczeń brackich oraz za kontynuacją działalności Górnośląskiej Spółki Brackiej (Rada zaproponowała przedłużenie okresu działania Spółki na kolejne 15 lat, czyli *de facto* do 1937 r.). Nieprzychylna postawa strony polskiej uniemożliwiła jednak wprowadzenie proponowanych rozwiązań, dlatego latem 1922 r. rozpoczął się nowy etap działalności górniczych bractw ubezpieczeniowych. W nowych realiach państwowo-prawnych i społeczno-ekonomicznych problemy związane z funkcjonowaniem bractw regulowały zarówno zapisy tzw. konwencji genewskiej², jak i postanowienia układu o zasadach funkcjonowania ubezpieczeń górniczych z 26 sierpnia 1922 r. (Grabowski 1991, s. 25–27; Muszalski 1995, s. 119–121; Danowska-Prokop 2012, s. 131–142; Danowska-Prokop i Zagóra-Jonszta 2017, s. 14–20).

Zapisy konwencji genewskiej nie poruszały bezpośrednio kwestii ubezpieczeń brackich ani nie rozstrzygały zasad funkcjonowania Górnośląskiej Spółki Brackiej. W części IV konwencji szczegółowo określono stosunki, prawa i obowiązki instytucji ubezpieczeniowych działających w obu częściach podzielonego obszaru, jednak nie wprowadzono żadnych zmian w zasadach funkcjonowaniu ubezpieczeń brackich. Zgodnie z zapisami konwencji wszelkie problemy związane z ich działa-

---

duje plebiscyt, który odbył się 20 marca 1921 r. Za przyłączeniem do Polski opowiedziało się 40,4% (479 414) głosujących, a jeśli chodzi o mieszkańców Górnego Śląska, odsetek ten wyniósł 41,3%. Na mocy decyzji Rady Ligi Narodów podjętej 12 października 1921 r., zatwierdzonej 20 października tego samego roku przez Radę Ambasadorów, Polsce przyznano obszar o powierzchni 3214 km² (29% terenu plebiscytowego), zamieszkały przez 996 tys. osób (46%). Była to najbogatsza część spornego terenu.

² Jeszcze przed podziałem Górnego Śląska, pod naciskiem mocarstw zachodnich, 15 maja 1922 r. w Genewie Polska i Niemcy podpisały konwencję, potocznie nazywaną konwencją genewską. Jej zapisy zmierzały do łagodzenia negatywnych następstw podziału na płaszczyźnie gospodarczej, prawnej, politycznej, społecznej oraz odnosiły się do regulacji ubezpieczeń społecznych. Ponadto regulowały kwestie narodowościowe i warunki funkcjonowania mniejszości narodowych (Dz.U. z 1922 r., nr 44 poz. 371).

niem rozstrzygały postanowienia polsko-niemieckiego układu z 26 sierpnia 1922 r., który pozwalał na:

- uruchomienie procedur prawnych dopasowujących ustawodawstwo brackie do krajowych standardów (polskich oraz niemieckich)³,
- podział Górnos Śląskiej Spółki Brackiej na dwie niezależne instytucje brackie: Spółkę Bracką w Tarnowskich Górach (Polska)⁴ i Oberschlesische Knappschaft w Gliwicach (Niemcy),
- podział członków kasy pensyjnej: w przypadku członków czynnych (pracujących i płacących składki) podziału dokonano na podstawie kryterium zatrudnienia,

---

³ Jeśli chodzi o nowe uregulowania prawne, należy zwrócić uwagę na: Rozporządzenie Wojewody Śląskiego z dnia 11 sierpnia 1922 r. zobowiązujące do wypłacenia rent wszystkim uprawnionym, którym niemieckie instytucje ubezpieczeniowe z dniem 1 lipca 1922 r. wstrzymały ich wypłacanie z powodu zamieszkania w Polsce, Ustawę Sejmu Śląskiego z dnia 20 grudnia 1922 r. zaliczającą okres służby wojskowej w polskiej armii i w wojsku powstańczym do okresu składkowego bez konieczności wnoszenia składek (Dz. U. Śl. z 1923 r., nr 3 poz. 24), Ustawę Sejmu Śląskiego z dnia 31 stycznia 1923 r. w przedmiocie obniżenia granicy wieku wymaganego do uzyskania renty starczej z 65 do 60 lat (Dz. U. Śl. z 1923 r., nr 14 poz. 440), Ustawę Sejmu Śląskiego z dnia 3 czerwca 1924 r. nakazującą przeliczenie wszystkich kwot ubezpieczeniowych na złote polskie (Dz. U. Śl. z 1924 r., nr 15 poz. 60), Ustawę Sejmu Śląskiego z dnia 12 stycznia 1923 r. w przedmiocie obowiązku ubezpieczenia w wypadkach choroby (Dz. U. Śl. z 1923 r., nr 16 poz. 107), Ustawę Sejmu Śląskiego z dnia 12 stycznia 1923 r. o płacach zasadniczych w kasach chorych (Dz. U. Śl. z 1923 r., nr 16 poz. 108), Ustawę Sejmu Śląskiego z dnia 30 stycznia 1923 r. o karach pieniężnych w Ordynacji Ubezpieczeniowej Rzeszy i w Ustawie ubezpieczeniowej dla funkcjonariuszy prywatnych (Dz. U. Śl. z 1923 r., nr 8 poz. 53), Ustawę Sejmu Śląskiego z dnia 16 marca 1923 r. o zniesieniu granic dochodu w ubezpieczeniu na wypadek choroby u funkcjonariuszy prywatnych (Dz. U. Śl. z 1923 r., nr 16 poz. 105), Ustawę Sejmu Śląskiego z dnia 27 czerwca 1923 r. w przedmiocie przekształcenia Ustawy o ubezpieczeniu funkcjonariuszy prywatnych (Dz. U. Śl. z 1923 r., nr 28 poz. 154), Ustawę Sejmu Śląskiego z dnia 18 lipca 1923 r. o rozszerzeniu dodatków w ubezpieczeniu od wypadków na obywateli polskich mieszkających za granicą (Dz. U. Śl. z 1923 r., nr 31 poz. 166), Ustawę Sejmu Śląskiego z dnia 17 października 1923 r. w przedmiocie zmiany Ordynacji Ubezpieczeniowej (Dz. U. Śl., nr 39 poz. 192), Ustawę Sejmu Śląskiego z dnia 20 listopada 1923 r. w przedmiocie zmiany Ustawy z dnia 30 stycznia 1923 r. o karach pieniężnych w Ordynacji Ubezpieczeniowej i w Ustawie o ubezpieczeniu funkcjonariuszy prywatnych (Dz. U. Śl. z 1923 r., nr 42 poz. 206), Ustawę Sejmu Śląskiego z dnia 20 listopada 1923 r. w przedmiocie ubezpieczenia funkcjonariuszy prywatnych (Dz. U. Śl. z 1923 r., nr 42 poz. 207), Ustawę Sejmu Śląskiego z dnia 27 marca 1924 r. w przedmiocie odprawy dla wdów w ubezpieczeniu od wypadków przy ponownym zamążpójściu (Dz. U. Śl. z 1924 r., nr 9 poz. 41), Ustawę Sejmu Śląskiego z dnia 8 lipca 1925 r. o zasiłkach dla osób, którym niemieckie instytucje ubezpieczeniowe wstrzymały renty z tytułu ubezpieczeń społecznych (Dz. U. Śl. z 1925 r., nr 11 poz. 29).

⁴ W momencie utworzenia Spółki Brackiej w Tarnowskich Górach należały do niej 63 zakłady, w tym 49 kopalń węgla kamiennego. W 1938 r. spółka posiadała tylko 42 zakłady, w tym 35 kopalń węgla kamiennego. Na przestrzeni 20 lat stan posiadania zmniejszył się o 21 zakładów. W latach 20. XX w. ze Spółką Bracką w Tarnowskich Górach oraz z Pszczyńskim Bractwem Górniczym stosunkiem ubezpieczeniowym związanych było ponad 500 tys. mieszkańców górnos Śląskiej części województwa (Archiwum Państwowe w Katowicach, UWŚl-PO, nr 771).

a w przypadku członków biernych (niepracujących i pobierających świadczenia) na podstawie kryterium zamieszkania,

– podział majątku ruchomego i nieruchomego Górnośląskiej Spółki Brackiej (ten zapis budził największe kontrowersje, a jego realizacja przeciągnęła się w czasie; ponadto odbyła się z niekorzyścią dla Spółki Brackiej w Tarnowskich Górach)⁵.

Układ sierpniowy oraz wydany później okólnik dla Spółki Brackiej w Tarnowskich Górach nie wprowadzały istotnych zmian w organizacyjnych i prawno-ustrojowych podstawach funkcjonowania ubezpieczeń⁶, w tym ubezpieczeń brackich. Zmiany dotyczyły wprowadzenia języka polskiego jako urzędowego oraz wprowadzenia do zarządu Spółki Brackiej przedstawiciela rządu polskiego na okres 10 lat. Przebieg oraz konsekwencje samego podziału zaważyły zarówno na działalności ubezpieczeniowej, jak i socjalnej ubezpieczeń brackich nie tylko w latach 1922–1926, ale w całym okresie międzywojennym (Archiwum Państwowe w Katowicach, UWŚI-PO, nr 768, 787, 774).

W górnośląskiej części województwa śląskiego działalność prowadziły dwa bractwa górnicze: Spółka Bracka w Tarnowskich Górach i Pszczyńskie Bractwo Górnicze z siedzibą w Katowicach (liczba ubezpieczonych w dwóch kasach Pszczyńskiego Bractwa Górniczego była ograniczona wielkością zatrudnienia w przedsiębiorstwach księcia pszczyńskiego). W praktyce oba bractwa odwoływały się bezpośrednio do niemieckich uregulowań prawnych, tj. ustawy o bractwach górniczych z 1912 r., a pośrednio do ordynacji ubezpieczeniowej z 1911 r. Zgodnie z obowiązującymi unormowaniami prawnymi bractwa górnicze działały w dwóch sferach: zdrowotnej (brackie kasy chorych) i pensyjnej (brackie kasy pensyjne).

Obowiązkiem ubezpieczenia w brackich kasach chorych objęci byli wszyscy robotnicy zatrudnieni w zakładach brackich (z wyjątkiem pracowników zatrudnio-

---

⁵ W 1914 r. wartość majątku zgromadzonego przez Górnośląską Spółkę Bracką szacowano na 57 mln marek, co na jednego ubezpieczonego dawało kwotę 468,8 marki. W chwili podziału spornego terenu majątek szacowano na ponad 21 mln marek złotych, z czego na ruchomości i nieruchomości przypadało ponad 15 mln marek złotych. Pierwsze rozmowy o podziale majątku podjęto jesienią 1926 r., a do faktycznego podziału doszło dopiero w 1930 r. – *Sprawozdanie Spółki Brackiej w Tarnowskich Górach za rok 1938* (1939).

⁶ Szczegółowe kwestie dotyczące funkcjonowania instytucji ubezpieczeniowych w województwie śląskim regulowały dodatkowe akty prawne: Rozporządzenie Wojewody Śląskiego z dnia 28 czerwca 1922 r. w przedmiocie utworzenia Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. Śl. z 1922 r., nr 4 poz. 12); Rozporządzenie Wojewody Śląskiego z dnia 28 czerwca 1922 r. w przedmiocie utworzenia Wojewódzkiego Urzędu Ubezpieczeń (Dz. U. Śl. z 1922 r., nr 4 poz. 13); Rozporządzenie Wojewody Śląskiego z dnia 28 czerwca 1922 r. w przedmiocie utworzenia Wyższego Urzędu Ubezpieczeń (Dz. U. Śl. z 1922 r., nr 4 poz. 14); Rozporządzenie Wojewody Śląskiego z dnia 28 czerwca 1922 r. w przedmiocie utworzenia urzędów ubezpieczeniowych (Dz. U. Śl. z 1922 r., nr 4 poz. 15); Rozporządzenie Wojewody Śląskiego z dnia 27 lipca 1922 r. w przedmiocie wykonania postanowień Działu IV Tytułu II polsko-niemieckiej konwencji górnośląskiej zawartej w Genewie dnia 15 maja 1922 r. (Dz. U. Śl. z 1922 r., nr 12 poz. 41).

nych poniżej jednego tygodnia) oraz urzędnicy pracujący w administracji brackiej. Każdy ubezpieczony robotnik i urzędnik posiadał prawo do:

- opieki lekarskiej, w ramach której oferowano ubezpieczonym dostęp do bezpłatnych świadczeń lekarskich, lekarstw, środków optycznych, leczenia szpitalnego, leczenia specjalistycznego, leczenia dentystrycznego i transportu do przychodni, a także prawo do tzw. grosza chorego (zasiłku pieniężnego w wysokości 2/3 płacy podstawowej) lub tzw. zasiłku domowego (zasiłku pieniężnego w przypadku leczenia szpitalnego w wysokości 1/2 płacy podstawowej dla ubezpieczonych posiadających rodzinę albo 1/6 płacy podstawowej dla osób samotnych) (Danowska-Prokop 2008, s. 71–72),

- pomocy położowej, w ramach której uprawnionemu członkowi przysługiwało prawo do zasiłku porodowego w wysokości zasiłku chorobowego przez okres 10 tygodni oraz do jednorazowej zapomogi pieniężnej (warunkiem otrzymania pomocy położowej była przynajmniej półroczna przynależność do brackiej kasy chorych),

- zasiłku pieniężnego na wypadek zgonu ubezpieczonego,

- zapomogi pieniężnej w przypadku przejściowych trudności finansowych (Wanatowicz 1971, s. 183–220).

Rodzina ubezpieczonego w brackich kasach chorych posiadała ograniczone prawo do opieki medycznej – nie dysponowała prawem do bezpłatnego leczenia szpitalnego, a także zobligowana była do pełnej odpłatności za lekarstwa przepisane przez lekarza brackiego.

Podsumowując, świadczenia lekarskie oferowane przez brackie kasy chorych gwarantowały ubezpieczonemu wyższy poziom usług medycznych, łatwiejszy dostęp do specjalistów i szerszy zakres zabiegów w stosunku do opieki medycznej gwarantowanej w ramach powszechnego systemu ubezpieczeń społecznych.

Do brackich kas pensyjnych należeć mogli tylko robotnicy zatrudnieni w zakładach brackich, którzy jednocześnie byli członkami brackich kas chorych. Warunkiem przystąpienia do kasy było ukończenie 16 roku życia i nieprzekroczenie 40 roku życia oraz dobry stan zdrowia, potwierdzony przez lekarza brackiego. Członkowie kas pensyjnych dzielili się na dwie grupy: czynnych, tj. członków pracujących i opłacających składki, oraz biernych, tj. niepracujących i pobierających odpowiednie świadczenia. Brackie kasy pensyjne oferowały albo pensje (emeryturę po osiągnięciu wieku emerytalnego), albo pensje inwalidzkie (renty w ubezpieczeniu rentowym), a w przypadku wdów i sierot po ubezpieczonym członku pensje wdowie w wysokości 1/2 pensji oraz zapomogi sieroce lub półsieroce dla dzieci do 15 roku życia (Mamrotowa 1933).

3. Ustawodawstwo brackie

W pierwszych latach po podziale Górnego Śląska śląskie władze wojewódzkie, w ramach procesu łagodzenia napięć społecznych i unifikacji, zintensyfikowały działania zmierzające do przeniesienia polskich rozwiązań w zakresie powszechnych ubezpieczeń społecznych na grunt górnośląski (Koczur 2018, s. 40).

W tych okolicznościach posłowie Sejmu Śląskiego na mocy art. 7 statutu organicznego zdecydowali się na (Koczur 2018, s. 37–38):

– zainicjowanie działań w zakresie ochrony wysokości wypłacanych świadczeń ubezpieczeniowych i bezpieczeństwa socjalnego świadczeniobiorców w związku z dewaluacją marki polskiej (ustawa z dnia 27 listopada 1922 r., Dz. U. Śl. z 1922 r., nr 37 poz. 85),

– upoważnienie Śląskiej Rady Wojewódzkiej do zmiany wysokości kwot świadczeń wypłacanych z ubezpieczenia społecznego (ustawa z dnia 27 listopada 1922 r., Dz. U. Śl. z 1922 r., nr 37 poz. 85),

– obniżenie wieku uprawniającego do nabycia prawa do renty starczej z 65 do 60 lat, zwiększając w ten sposób liczbę osób uprawnionych do wskazanego świadczenia (Ustawa Sejmu Śląskiego z dnia 31 stycznia 1923 r. w przedmiocie obniżenia granicy wieku wymaganego do uzyskania renty starczej z 65 do 60 lat, Dz. U. Śl. z 1923 r., nr 14 poz. 440),

– skrócenie okresu uprawniającego do przyznania renty starczej z 1200 do 200 składek tygodniowych (ustawa z dnia 31 stycznia 1923 r., Dz. U. Śl. z 1923 r., nr 14 poz. 440),

– zniesienie dolnej granicy wieku w przypadku ubezpieczenia społecznego (ustawa z dnia 31 stycznia 1923 r., Dz. U. Śl. z 1923 r., nr 14 poz. 440).

Jeśli chodzi natomiast o ustawodawstwo brackie, zmiany w przepisach sprowadzały się jedynie do drobnych korekt, ale ściśle powiązanych z bieżącym stanem koniunktury gospodarczej. W okresie międzywojennym wyróżnia się trzy etapy w procesie dostosowania ustawodawstwa brackiego do polskich realiów⁷. Problematyka poruszona w niniejszej pracy ogranicza się do pierwszego etapu, w którym wyróżnić można dwa kierunki zmian wprowadzanych w przepisach ubezpieczeniowych: rozszerzanie uprawnień oraz podwyższanie wymiaru niektórych świadczeń (hiperinflacja i kryzys poinflacyjny niekorzystnie oddziaływały na warunki i jakość oferowanych świadczeń, tj. na dochody oraz wydatki). Zarządy bractw górniczych w pierwszym okresie, chcąc zapobiec utracie płynności, zdecydowały się na (Jarzębowski 1925, s. 1314–1319; Wanatowicz 1973, s. 33–39; Danowska-Prokop 2012, s. 143–145):

---

⁷ Pierwszy etap korekt w ustawodawstwie brackim dotyczy lat 1922–1925. Drugi etap zaczyna się w 1926 r. (po przewrocie majowym) i trwa do 1930 r., a trzeci obejmuje lata wielkiego kryzysu ekonomicznego i okres poprawy koniunktury.

– podniesienie granicy wieku dla wszystkich dzieci uprawnionych do bezpłatnej opieki lekarskiej z 15 do 16 lat,

– obniżenie świadczeń chorobowych, w tym grosza chorego z 60% na 50% zarobku podstawowego, zasiłku domowego z 50% na 30% (przy większej liczbie dzieci na 40%), zasiłku szpitalnego dla samotnych z 17% na 10% (jego wysokość zależała od koniunktury w przemyśle węglowym) i zasiłku pogrzebowego dla rodziny członka kasy chorobowej,

– podwyższenie wysokości składek uiszczanych przez członków kas brackich,

– przedłużenie dla bezrobotnych dozwolonego okresu zalegania z opłatą uznaniówek z 12 do 24 miesięcy,

– rozszerzenie prawa do ubezpieczenia w kasie pensyjnej na członków kasy chorych, którzy uiszcili 250 (pierwotnie 500) składek ubezpieczeniowych,

– obniżenie wysokości pensji brackich (emerytur) do połowy w przypadku jednoczesnego pobierania renty wypadkowej,

– podniesienie wysokości grosza wdowiego z 50% do 60% pensji (renty) inwalidzkiej,

– podniesienie grosza (zasiłku) półsieroty do wysokości grosza sieroty, przy czym kwota minimalnego świadczenia powinna wynosić 9 zł miesięcznie,

– podniesienie wymiaru grosza półsieroty do wysokości grosza pełnej sieroty (a więc do wysokości 25% pensji inwalidzkiej, ale wypłacane świadczenie nie mogło być niższe niż 9 zł),

– podniesienie wymiaru stopniówek za okres służby wojskowej.

Postępujący proces korekt, adaptacji i unifikacji w zakresie ubezpieczeń społecznych był efektem oddziaływania kilku czynników, a zwłaszcza:

1) presji ubezpieczeniowej,

2) pogorszenia kondycji finansowej bractw górniczych (efekt spadku dochodów zarówno ze składek, jak i ze źródeł pozaskładkowych w stosunku do rosnących wydatków),

3) niechęci przedsiębiorców do zmiany warunków działania, tj. podwyższania obciążeń ubezpieczeniowych,

4) rywalizacji z niemieckim ustawodawstwem ubezpieczeniowym (strona niemiecka nieustannie zwracała uwagę na zapóźnienie gospodarcze i ustawodawcze państwa polskiego).

Spośród wymienionych czynników drugi i trzeci niekorzystnie oddziaływały na rozwój ustawodawstwa brackiego, a także utrudniały prawidłową realizację zadań statutowych. Czynniki pierwszy i czwarty sprzyjały natomiast doskonaleniu ustawodawstwa brackiego oraz podwyższaniu jakości i wysokości oferowanych świadczeń.

4. Kondycja finansowa ubezpieczeń brackich w latach 1922–1926

Kondycja finansowa bractw górniczych była ściśle powiązana ze stanem bieżącej koniunktury gospodarczej. Zmiany w poziomie aktywności gospodarki nie tylko automatycznie oddziaływały na liczebność, dochody⁸ i wydatki brackich kas, ale także decydowały o realnej wartości zgromadzonego wcześniej majątku. Osłabieniu koniunktury towarzyszył spadek liczby pracujących i płacących składki członkowskie, co przyczyniało się do spadku dochodów, cięć w wydatkach obu kas, jak również do pogorszenia nastrojów społecznych oraz wzrostu niechęci do państwa polskiego. Dane o liczbie członków kasy chorych Spółki Brackiej w Tarnowskich Górach w omawianym okresie przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Członkowie kasy chorych Spółki Brackiej w Tarnowskich Górach w latach 1922–1926

Rok	Liczba członków kasy chorych
1922	167 688
1923	169 171
1924	113 267
1925	88 308
1926	99 365

Źródło: *Sprawozdanie Spółki Brackiej w Tarnowskich Górach za rok 1938* (1939, s. 129).

Z danych zaprezentowanych w tabeli 1 wynika jednoznacznie, że zmiany w poziomie aktywności gospodarki wpływały na liczbę członków kasy chorych w Spółce Brackiej. W 1923 r. po wejściu w życie ustaleń układu sierpniowego i przy względnie dobrej koniunkturze inflacyjnej liczba członków wzrosła, jednak w latach 1924–1925 obserwuje się znaczny spadek liczby ubezpieczonych. I tak w 1924 r. liczba ta zmniejszyła się o 34%, a w 1925 r. aż o 48% w stosunku do 1923 r. Niekorzystne trendy były następstwem zaostrzenia relacji polsko-niemieckich, tj. polsko-niemieckiej wojny celnej⁹. Poprawa koniunktury w 1926 r. przyczyniła się do równo-

⁸ Zgodnie z obowiązującymi uregulowaniami prawnymi składki wpływające do brackich kas chorych płacone były w połowie przez pracodawców, a w połowie przez ubezpieczonych. W powszechnych kasach chorych ubezpieczony robotnik wносił natomiast 2/3 składki, a pracodawca tylko 1/3.

⁹ W 1925 r. wygasta nałożona na Niemcy postanowieniami traktatu wersalskiego klauzula najwyższego uprzywilejowania wobec towarów pochodzących z Polski. Ponadto w czerwcu tego roku zakończyły się zwolnienie z cła produktów pochodzących z województwa śląskiego, przede wszystkim węgla kamiennego. W nowych realiach gospodarczo-politycznych strona polska nie zaakceptowała żądań strony niemieckiej, w tym zniżek celnych na towary pochodzące z Niemiec. W tych okolicznościach strona niemiecka wstrzymała import węgla kamiennego z województwa śląskiego

ległego wzrostu wydobycia i zatrudnienia w górnośląskim górnictwie (w 1925 r. miał miejsce strajk angielskich górników, który wpłynął na wzrost wydobycia i eksportu węgla) oraz do wzrostu liczby ubezpieczonych. Liczba członków zwiększyła się o 12,5% w stosunku do roku poprzedniego (Kransztyk 1923, s. 415–417; Sand 1924, s. 94–103, 153–156; Rzepecki 1930, s. 1–21; Popkiewicz i Ryszka 1959, s. 117; Landau i Roszkowski 1995, s. 16–18, 170–176; Landau i Tomaszewski 1999, s. 206).

Zmiany w kondycji górnośląskiego przemysłu węglowego wpłynęły na liczbę członków w brackiej kasie pensyjnej, zarówno w odniesieniu do liczby ubezpieczonych, jak i liczby pracujących w przedsiębiorstwach przynależnych do Spółki Brackiej (tabela 2).

Tabela 2. Członkowie kasy pensyjnej Spółki Brackiej w Tarnowskich Górach w latach 1922–1926

Rok	Wszyscy ubezpieczeni	Pracujący
1922	144 090	134 900
1923	145 520	141 653
1924	132 390	97 707
1925	100 934	76 806
1926	96 183	86 464

Źródło: *Sprawozdanie Spółki Brackiej w Tarnowskich Górach za rok 1938* (1939, s. 129).

Zmiany w koniunkturze gospodarczej, przy uwzględnieniu prawnych i finansowych warunków podziału Górnośląskiej Spółki Brackiej, odbijały się na liczbie członków kasy pensyjnej, tj. na liczbie ubezpieczonych i pracujących. W 1923 r., przy względnie dobrej koniunkturze inflacyjnej, liczba ubezpieczonych wzrosła o 9%, a pracujących o 5%. W następnych trzech latach wraz z pogorszeniem koniunktury gospodarczej ujawniły się tendencje spadkowe – w 1924 r. liczba ubezpieczonych zmniejszyła się o 9,2%, w 1925 r. o 30,6%, a w 1926 r. o 33,9% w stosunku do 1923 r. Pogorszenie koniunktury przyczyniło się do spadku zatrudnienia w przemyśle węglowym, a tym samym do zmniejszenia liczby członków kasy pensyjnej, którzy opłacają składki. W 1924 r. liczba pracujących członków zmniejszyła się o 31%, a w 1925 r. o 45,7%. W 1926 r. pod wpływem ożywienia koniunktury liczba ubezpieczonych pracujących wzrosła o 12,5% w stosunku do roku poprzedniego.

Spadek liczby ubezpieczonych w kasie chorych oraz w kasie pensyjnej Spółki Brackiej, pod wpływem uwarunkowań ekonomicznych, oddziaływał niekorzystnie na dochody i wydatki, tj. na wysokość wypłacanych świadczeń pieniężnych

---

i podniosła cła na polskie produkty. Akcja retorsji ze strony polskiej wywołała kryzys nazywany polsko-niemiecką wojną celną.

i jakość oferowanych usług medycznych (świadczeń rzeczowych). Dane o zmianach w poziomie dochodów i wydatków obu kas Spółki Brackiej zaprezentowano w tabeli 3 (w tym miejscu należy nadmienić, że pełne dane w zakresie omawianej problematyki są dostępne dopiero od 1924 r. – wprowadzono wówczas ponownie pełną sprawozdawczość finansową).

Tabela 3. Dochody i wydatki kasy chorych oraz kasy pensyjnej Spółki Brackiej w Tarnowskich Górach w latach 1924–1926 (w zł)

Rok	Kasa chorych – dochody	Kasa chorych – wydatki	Procent pokrycia wydatków	Kasa pensyjna – dochody	Kasa pensyjna – wydatki	Procent pokrycia wydatków
1924	15 328 906	6 725 169	227,9	18 474 009	11 432 400	161,6
1925	14 720 057	14 722 941	99,9	9 370 467	10 536 323	88,6
1926	14 177 383	16 796 094	84,4	9 990 589	11 265 323	88,7

Źródło: *Sprawozdanie Spółki Brackiej w Tarnowskich Górach za rok 1938* (1939, s. 23–34).

Uwarunkowania ekonomiczne lat 1924–1926 wpłynęły na dochody i wydatki obu kas funkcjonujących w ramach Spółki Brackiej. W 1924 r. dochody kasy chorych znacznie przewyższyły zaplanowane wydatki, co znalazło odzwierciedlenie w procentowym pokryciu wydatków, jednak już w następnych dwóch latach dochody wykazały tendencję spadkową, przy jednoczesnym wzroście wydatków. Pojawił się deficyt, który pokrywano z wcześniej zgromadzonych zasobów finansowych. W tym miejscu należy wspomnieć, że już w następnym roku niekorzystna tendencja odwróciła się (popyt zagranicą pobudził zatrudnienie w górnictwie) i dochody zaczęły wzrastać. Poprawa kondycji finansowej oznaczała wzrost procentowego pokrycia wydatków. W kasie pensyjnej w 1924 r. dochody przewyższyły wydatki, a procentowe pokrycie wydatków kształtowało się na poziomie 161,6%, jednak w kolejnych dwóch latach dochody kasy zmalały, przy jednoczesnym wzroście wydatków. W tym przypadku pojawił się deficyt, który pokrywano posiadanymi aktywami finansowymi.

Wysokość świadczeń wypłacanych przez kasę pensyjną Spółki Brackiej zależała od kilku czynników: kategorii inwalidztwa, długości okresu składkowego, długości przynależności do poszczególnych klas członkostwa oraz wysokości płaconych składek. W przypadku świadczeń sierocych ich wysokość uzależniona była od wysokości pensji inwalidzkiej pensjonisty. W latach 1924–1926 po zmianie przynależności państwowej oraz uregulowaniu kwestii organizacyjnych i ustrojowych bractw górniczych władze brackiej kasy pensyjnej, po uwzględnieniu drożyzny i wzrostu kosztów utrzymania, podjęły decyzję o podwyższeniu wypłacanych świadczeń. Dane o ich wysokości zaprezentowano w tabeli 4.

Tabela 4. Przeciętne miesięczne pensje wypłacane inwalidom, wdowom i sierotom przez Spółkę Bracką w latach 1924–1926 (w zł)

Rok	Przeciętna pensja inwalidzka	Przeciętna pensja wdowia	Przeciętna pensja sieroca
1924	35,25	17,15	6,00
1925	44,16	19,20	6,10
1926	45,00	19,80	6,06

Źródło: *Sprawozdanie Spółki Brackiej w Tarnowskich Górach za rok 1938* (1939, s. 17–19).

Poziom dochodów pensjonistów, wdów i sierot był determinowany kosztami nabywanych przez nich dóbr i usług. Realna wartość dochodu brackiego była określona przez stosunek pensji brackiej do kosztów utrzymania i przeciętnej płacy górników. Z porównania wymienionych wielkości wynika, że w latach 20. XX w. koszty utrzymania znacznie przewyższały wysokość świadczeń brackich: koszty utrzymania wzrosły o 73,69%, a świadczenia brackie o 15%. W tych okolicznościach ujawniły się pozytywne efekty podwójnego systemu ubezpieczeń, bowiem pensjoniści i inni uprawnieni do świadczeń pensyjnych otrzymywali dodatkowe świadczenia z powszechnego systemu ubezpieczeń społecznych.

Z porównania dochodów pensjonistów i czynnych członków brackiej kasy pensyjnej wynika, że dochody pensjonistów w latach 1924–1926 kształtowały się na poziomie 1/3 przeciętnego miesięcznego dochodu górnika zatrudnionego w przedsiębiorstwie brackim. W tabeli 5 przedstawiono szczegółowe dane o dochodach czynnych i biernych członków kasy pensyjnej.

Tabela 5. Przeciętny miesięczny dochód w górnictwie i przeciętna miesięczna pensja inwalidzka w latach 1924–1926 (w zł)

Rok	Przeciętny miesięczny dochód w górnictwie	Przeciętna miesięczna pensja inwalidzka
1924	136,64	35,25
1925	107,52	44,16
1926	147,32	45,00

Źródło: *Sprawozdanie Spółki Brackiej w Tarnowskich Górach za rok 1938* (1939, s. 17–19).

W omawianym okresie jedynie w 1925 r. doszło do spadku poziomu przeciętnych miesięcznych dochodów górników, ponieważ załamał się eksport węgla na rynek niemiecki. W przypadku przeciętnego miesięcznego świadczenia pensyjnego dochody pensjonistów wykazywały tendencję wzrostową, przy czym tempo wzrostu było minimalne, a świadczenia te nie pokrywały bieżących kosztów utrzymania.

Liczebność kasy chorych i kasy pensyjnej Pszczyńskiego Bractwa Górniczego była niewielka i w zależności od stanu bieżącej koniunktury wahała się na poziomie kilku tysięcy rocznie. Liczba ubezpieczonych decydowała zarówno o dochodach, jak i o skali oferowanych usług rzeczowych oraz pieniężnych. Reforma skarbowo-walutowa Władysława Grabskiego przyczyniła się do poprawy kondycji finansowej bractwa (Wanatowicz 1971, s. 190–210).

5. Wnioski

Przyłączenie przemysłowej części Górnego Śląska do Polski wpłynęło korzystnie na potencjał produkcyjny odrodzonego państwa, co przyczyniło się do wzrostu zarówno wskaźnika produkcji przemysłowej, jak i eksportu. Zapóźnienie gospodarze, prawno-ustrojowe oraz polityczne Polski podkreślało unikatowość tego regionu nie tylko w przypadku wymiaru społeczno-ekonomicznego, ale także w zakresie ubezpieczeń społecznych – akcentowano w ten sposób przynależność do kultury ekonomiczno-społecznej Europy Zachodniej. W tych warunkach władze centralne musiały akceptować oraz wspierać zbudowany na korzystniejszym prawie niemieckim podwójny system ubezpieczeń społecznych: obligatoryjny i przymusowy system ubezpieczeń państwowych, a także dobrowolne ubezpieczenia zawodowe (każdorazowe zmiany w ustawodawstwie społecznym musiały być konsultowane z przedstawicielami bractw górniczych), w wymiarze chorobowym i emerytalno-rentowym. Pozostałe części państwa polskiego nie mogły liczyć na takie wsparcie.

Brackie kasy chorych oraz brackie kasy pensyjne odgrywały, zwłaszcza w pierwszych latach po zmianie przynależności państwowej, podwójną rolę:

- z jednej strony oferowały świadczenia dostosowane zarówno do warunków pracy, jak i do specyficznych potrzeb zdrowotnych oraz pensyjnych górników (obligatoryjne świadczenia nie różnicowały specyficznych potrzeb zdrowotnych i emerytalno-rentowych poszczególnych grup zawodowych),

- z drugiej gwarantowały spokój społeczny, przede wszystkim w warunkach rozczarowania miejscowej społeczności państwem polskim.

Na przełomie XX i XXI w., wraz z pogorszeniem się kondycji sektora finansów publicznych i wzrostem postaw roszczeniowych, pojawiło się nowe spojrzenie na zadania państwa realizowane w ramach funkcji redystrybucyjnej. Niewydolność państwa wymusza aktywizację ubezpieczonych, a więc zachęca ich do poszukiwania nowych sposobów akumulowania środków na okres poprodukcyjny, co może stanowić obszar nowych badań.

Literatura

Archiwum Państwowe w Katowicach, Urząd Wojewódzki Śląski, Wydział Prezydyjalny (UWŚI-PO), nr 622, 628, 771, 768, 787, 774.

Ciągwa J. (1979), *Wpływ centralnych organów Drugiej Rzeczypospolitej na ustawodawstwo śląskie w latach 1922–1939*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Katowice.

Ciągwa J. (1988), *Autonomia Śląska (1922–1939)*, Muzeum Śląskie, Katowice.

Ciągwa J. (2005), *Regulacja prawna interpelacji poselskich w Sejmie Śląskim w latach 1922–1929*, „Miscellanea Iuridica”, t. 7.

Danowska-Prokop B. (2008), *Zabezpieczenia społeczne w autonomicznym województwie śląskim w okresie międzywojennym*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach”, nr 54.

Danowska-Prokop B. (2012), *Sytuacja gospodarcza i społeczna na Górnym Śląsku w okresie międzywojennym i jej wpływ na ubezpieczenia brackie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice.

Danowska-Prokop B., Zagóra-Jonszta U. (2017), *Wybrane problemy ekonomiczno-społeczne i polityczne na Górnym Śląsku w latach 1922–1939 (źródła regionalizmu)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice.

Grabowski E. (1991), *Ubezpieczenia społeczne w państwach współczesnych*, Księgarnia E. Wende i S-ka, Warszawa.

Jarzębowski M. (1925), *O nowelizację ustawy o kasach chorych*, „Przegląd Gospodarczy”, nr 22.

Koczur W. (2018), *Ubezpieczenia społeczne na Górnym Śląsku w świetle postanowień górnośląskiej konwencji genewskiej oraz ustawodawstwa śląskiego (w:) Ubezpieczenia społeczne na Górnym Śląsku 1922–2017*, Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Warszawa–Chorzów.

Kransztyk J. (1923), *Przemysł węglowy na Górnym Śląsku od chwili przyłączenia Górnego Śląska do Polski*, „Przegląd Gospodarczy”, z. 12.

Landau Z., Roszkowski W. (1995), *Polityka gospodarcza II RP i PRL*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Landau Z., Tomaszewski J. (1999), *Zarys historii gospodarczej Polski 1918–1939*, Książka i Wiedza, Warszawa.

Mamrotowa W. (1933), *Robotnicze kasy emerytalne na Górnym Śląsku a kryzys w hutnictwie*, „Przegląd Ubezpieczeń Społecznych”, nr 12.

Marcoń W. (2009), *Autonomia Śląska 1922–1939 (wybrane zagadnienia)*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.

Muszalski W. (1995), *Prawo socjalne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Popkiewicz J., Ryszka F. (1959), *Przemysł ciężki Górnego Śląska w gospodarce Polski międzywojennej (1922–1939). Studium historyczno-gospodarcze*, Instytut Śląski w Opolu, Opole.

Rzepecki B. (1930), *Zatarg gospodarczy polsko-niemiecki*, Księgarnia Hoesicka, Warszawa.

Sand H. (1924), *Produkcja i zbył węgla górnośląskiego w roku 1924*, „Przegląd Gospodarczy”, z. 3.

Sprawozdanie Spółki Brackiej w Tarnowskich Górach za rok 1938 (1939), Tarnowskie Góry.

Wanatowicz M. (1971), *Pszczyńskie Bractwo Górnicze w okresie międzywojennym*, „Studia i Materiały z Dziejów Śląska”, t. 11.

Wanatowicz M. (1973), *Ubezpieczenia brackie na Górnym Śląsku w latach 1922–1939*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa–Kraków.

Wykaz aktów prawnych

Polsko-niemiecka Konwencja Górnośląska zawarta w Genewie dnia 15 maja 1922 r. (Dz. U. z 1922 r., nr 44 poz. 371), Bytom.

Rozporządzenie Wojewody Śląskiego z dnia 28 czerwca 1922 r. w przedmiocie utworzenia Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. Śl. z 1922 r., nr 4 poz. 12).

Rozporządzenie Wojewody Śląskiego z dnia 28 czerwca 1922 r. w przedmiocie utworzenia Wojewódzkiego Urzędu Ubezpieczeń (Dz. U. Śl. z 1922 r., nr 4 poz. 13).

Rozporządzenie Wojewody Śląskiego z dnia 28 czerwca 1922 r. w przedmiocie utworzenia Wyższego Urzędu Ubezpieczeń (Dz. U. Śl. z 1922 r., nr 4 poz. 14).

Rozporządzenie Wojewody Śląskiego z dnia 28 czerwca 1922 r. w przedmiocie utworzenia urzędów ubezpieczeniowych (Dz. U. Śl. z 1922 r., nr 4 poz. 15).

Rozporządzenie Wojewody Śląskiego z dnia 27 lipca 1922 r. w przedmiocie wykonania postanowień Działu IV Tytułu II polsko-niemieckiej konwencji górnośląskiej zawartej w Genewie dnia 15 maja 1922 r. (Dz. U. Śl. z 1922 r., nr 12 poz. 41).

Rozporządzenie Wojewody Śląskiego z dnia 11 sierpnia 1922 r. w przedmiocie wykonania postanowień polsko-niemieckiej konwencji górnośląskiej zawartej w Genewie dnia 15 maja 1922 r. (Dz. U. Śl. z 1922 r., nr 16 poz. 50).

Ustawa Sejmu Śląskiego z dnia 27 listopada 1922 r. w przedmiocie zmian w kwotach pieniężnych w ubezpieczeniu społecznym (Dz. U. Śl. z 1922 r., nr 37 poz. 85).

Ustawa Sejmu Śląskiego z dnia 20 grudnia 1922 r. zaliczająca okres służby wojskowej w polskiej armii i w wojsku powstańczym do okresu składkowego bez konieczności wnoszenia składek (Dz. U. Śl. z 1923 r., nr 3 poz. 24).

Ustawa Sejmu Śląskiego z dnia 12 stycznia 1923 r. w przedmiocie obowiązku ubezpieczenia w wypadkach choroby (Dz. U. Śl. z 1923 r., nr 16 poz. 107).

Ustawa Sejmu Śląskiego z dnia 12 stycznia 1923 r. o płacach zasadniczych w kasach chorych (Dz. U. Śl. z 1923 r., nr 16 poz. 108).

Ustawa Sejmu Śląskiego z dnia 30 stycznia 1923 r. o karach pieniężnych w Ordynacji Ubezpieczeniowej Rzeszy i w Ustawie ubezpieczeniowej dla funkcjonariuszy prywatnych (Dz. U. Śl. z 1923 r., nr 8 poz. 53).

Ustawa Sejmu Śląskiego z dnia 31 stycznia 1923 r. w przedmiocie zmiany Ordynacji Ubezpieczeniowej z 1911 r. (Dz. U. Śl. z 1923 r., nr 14 poz. 94).

Ustawa Sejmu Śląskiego z dnia 31 stycznia 1923 r. w przedmiocie obniżenia granicy wieku wymaganego do uzyskania renty starczej z 65 do 60 lat (Dz. U. Śl. z 1923 r., nr 14 poz. 440).

Ustawa Sejmu Śląskiego z dnia 16 marca 1923 r. o zniesieniu granic dochodu w ubezpieczeniu na wypadek choroby u funkcjonariuszy prywatnych (Dz. U. Śl. z 1923 r., nr 16 poz. 105).

Ustawa Sejmu Śląskiego z dnia 27 czerwca 1923 r. w przedmiocie przekształcenia Ustawy o ubezpieczeniu funkcjonariuszy prywatnych (Dz. U. Śl. z 1923 r., nr 28 poz. 154).

Ustawa Sejmu Śląskiego z dnia 18 lipca 1923 r. o rozszerzeniu dodatków w ubezpieczeniu od wypadków na obywateli polskich mieszkających za granicą (Dz. U. Śl. z 1923 r., nr 31 poz. 166).

Ustawa Sejmu Śląskiego z dnia 17 października 1923 r. w przedmiocie zmiany Ordynacji Ubezpieczeniowej (Dz. U. Śl., nr 39 poz. 192).

Ustawa Sejmu Śląskiego z dnia 20 listopada 1923 r. w przedmiocie zmiany Ustawy z dnia 30 stycznia 1923 r. o karach pieniężnych w Ordynacji Ubezpieczeniowej i w Ustawie o ubezpieczeniu funkcjonariuszy prywatnych (Dz. U. Śl. z 1923 r., nr 42 poz. 206).

Ustawa Sejmu Śląskiego z dnia 20 listopada 1923 r. w przedmiocie ubezpieczenia funkcjonariuszy prywatnych (Dz. U. Śl. z 1923 r., nr 42 poz. 207).

Ustawa Sejmu Śląskiego z dnia 27 marca 1924 r. w przedmiocie odprawy dla wdów w ubezpieczeniu od wypadków przy ponownym zamażpójściu (Dz. U. Śl. z 1924 r., nr 9 poz. 41).

Ustawa Sejmu Śląskiego z dnia 3 czerwca 1924 r. nakazująca przeliczenie wszystkich kwot ubezpieczonych na złote polskie (Dz. U. Śl. z 1924 r., nr 15 poz. 60).

Ustawa Sejmu Śląskiego z dnia 8 lipca 1925 r. o zasiłkach dla osób, którym niemieckie instytucje ubezpieczeniowe wstrzymały renty z tytułu ubezpieczeń społecznych (Dz. U. Śl. z 1925 r., nr 11 poz. 29).